

Koruma-Planlama Süreçleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Soli-Pompeiopolis Örneği

Yasemin SARIKAYA LEVENT

Arkeolojik alanlar önemli kültürel değerlerimizdendir ve sürdürülecek koruma çalışmaları ile gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Ancak arkeolojik alanlar farklı birçok etmen nedeniyle zarar görme ya da yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Özellikle kentsel gelişme arkeolojik alanlar için en önemli tehdit unsurlarından birisidir. Ülkemizde 1950’li yılından itibaren yaşanan hızlı kentleşme süreci, özellikle kentsel yapılı çevre içerisinde ya da etrafında bulunan arkeolojik alanlar kentsel gelişme baskısının en çok hissedildiği kültürel değerlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (TUNA, 1998; MADRAN, 2000, s. 243; KEJANLI vd., 2007, s. 185).

Yeni yerleşim alanlarının açılması, altyapı ve ulaşım hizmetlerinin sağlanması gibi uygulanması kaçınılmaz olan kentsel gelişme eğilimleri arkeolojik alanlara doğrudan ya da dolaylı olarak zarar verebilmektedir. Bu nedenle kentsel yerleşmeler içerisinde ya da çevresinde bulunan arkeolojik alanların korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi salt arkeoloji ve koruma çalışmaları ile değil, aynı zamanda koruma ve planlama süreçlerinin birlikte işlemesi ile mümkün olabilir. Bu nedenle arkeolojik sit alanlarının korunması konusu aynı zamanda kentsel gelişmeyi yönlendiren ve kontrol eden temel mekanizmaları tanımlayan planlama süreçlerinin bir parçası olarak tanımlanmalıdır (ICOMOS, 1990; AVRUPA KONSEYİ, 1992; PEARSON ve SULLIVAN, 1995; DEMAS, 2002).

Bu amaçla, koruma mevzuatında arkeolojik sit alanlarındaki kentsel gelişmeyi yönlendiren ve

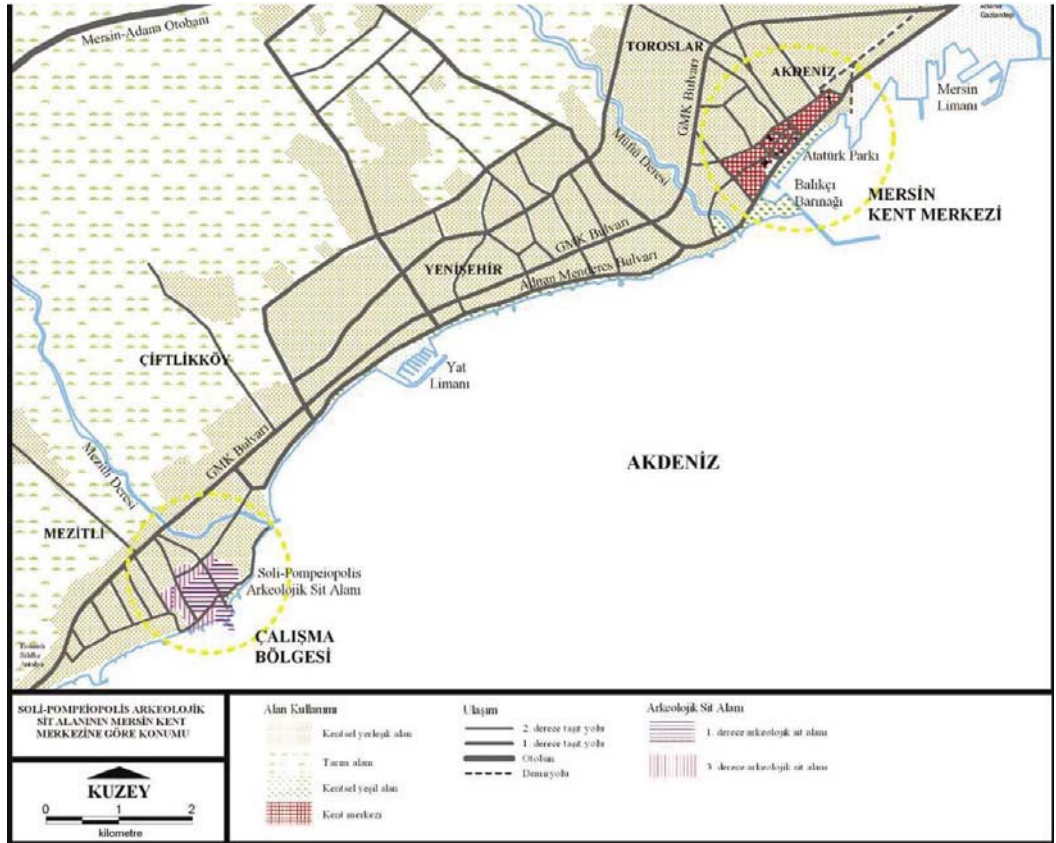
kontrol altında tutan ‘koruma amaçlı imar planı’ olarak adlandırılan özel bir plan türü bulunmaktadır. Ancak, koruma amaçlı imar planına dayalı koruma – planlama süreci çeşitli nedenlerden ötürü kentsel gelişmenin arkeolojik sit alanları üzerindeki olumsuz etkileri ortadan kaldırmakta yetersiz kalmaktadır. Ne kentsel gelişmeyi düzenlemeyi ve kontrol etmeyi hedefleyen planlama sistemleri, ne de kültürel değerlerin karşılaştığı sorunları çözmeye yönelik koruma çalışmaları arkeolojik sit alanının kentsel gelişme sonucu zarar görmesini engelleyememektedir. Koruma ve planlama çalışmaları sonucunda kentsel yerleşmeler içerisinde kalan arkeolojik sit alanları çevresinden izole edilerek kentsel yapılı çevre ile bütünleşmesi sağlanamamakta ya da arkeolojik eserler tahrip edilmekte, bunun sonucunda da arkeolojik sit alanı ve alanın bütünlüğü doğrudan ya da dolaylı olarak zarar görmektedir (SARIKAYA LEVENT, 2008).

Koruma ve planlama çalışmalarına karşın kentsel sistemle bütünleşememiş ve kentsel gelişme baskısının en net izlenebildiği arkeolojik sit alanlarından birisi, Mersin kent merkezine 11 kilometre uzaklıkta bulunan Mezitli İlçe merkezinin 2 kilometre güneyinde yer alan Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı’dır (Şekil 1).

Günümüzde Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı yüksek katlı binalarla çevrilmiş yoğunlukla tarım alanı olarak kullanılan, yoğun ve yüksek katlı kentsel doku ile çevrilmiş ve kentsel gelişme baskısı altında olan önemli bir arkeolojik alandır (Şekil 2).

Şehir Plancısı,
Dr.,
Mersin Üniversitesi
Şehir ve Bölge
Planlama Bölümü

PLANLAMA
2009/3-4

Şekil 1: Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanını kapsayan çalışma alanının Mersin kentindeki konumu (Kaynak: SARIKAYA LEVENT, 2009b, s.1044).

Şekil 2: Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı ve çevresine ilişkin hava fotoğrafı (Hava fotoğrafı Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı bilimsel kazı ekibinden alınmıştır).

Şekil 3: Çalışma alanının uydu görüntüsü (Uydu görüntüsü GoogleEarth programından alınmıştır)

Kentsel gelişmenin Soli-Pompeiopolis arkeolojik sit alanı üzerindeki olumsuz etkileri iki farklı dönemde incelenebilir. İlk dönem, Mersin kentinin kuruluş yılları olarak belirtilen 19. yüzyılın ikinci yarısını kapsamaktadır. Bu dönemde Kilikya bölgesini ziyaret eden Avrupalı gezginlerin notlarında da belirtildiği gibi (BEAUFORT, 1862: 319; DAVIS, 1879: 25), Soli-Pompeiopolis arkeolojik sit alanındaki antik yapılara ait taşlar, Mersin kentindeki binaların yapımında kullanılmıştır (ERTEN, 2002; BORGIA, 2003). ‘Yeniden kullanım’ (spoliation) olarak tanımlanan bu zarar sonucunda Soli-Pompeiopolis arkeolojik alanındaki birçok antik yapı tahrip ve yok edilmiştir.

Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanının kentsel gelişmeden etkilendiği ikinci dönem 1960’ların başından günümüze kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Kentsel gelişme sonucu oluşan olumsuz etkiler ikinci dönemde farklı bir boyut kazanmıştır. Mersin’deki kentsel gelişmenin batı yönünde ilerlemesi ve Mezitli İlçesinde yoğun konut gelişimi Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit

Alanının modern yerleşmenin ortasında kalmasına neden olmuştur. Arkeolojik alanın çevresini saran kentsel gelişme ikinci dönemde bir baskı unsuru olarak karşımıza çıkmış ve arkeolojik alana doğrudan ve dolaylı zarar vermiştir.

Hızlı ve yoğun kentsel gelişmenin izlendiği 1970’lerden günümüze kadar uzanan bu dönem Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı ve çevresine ilişkin koruma ve planlama kararlarının yoğun bir biçimde alındığı bir dönemdir. Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanını içeren ve Şekil 3’de sınırları belirtilen çalışma alanındaki kentsel gelişme ve koruma süreçleri incelenerek, süreçte karşılaşılan sorunlardan koruma amaçlı imar planı sistemine ilişkin genel çıkarsamalar yapılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, çalışma alanına ilişkin 1978 – 2008 yılları arasında çeşitli kurumlarca alınmış olan koruma ve plan kararları, planlar, kadastral ve halihazır haritalar ve bu dönemde inşa edilen yapıların ruhsat tarihleri veri tabanı olarak

kullanılmıştır¹. Bu veri tabanı üzerinden, çalışmanın ilk bölümünde çalışma alanındaki kentleşme süreci ve koruma uygulamaları incelenmiştir. Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı özelinde koruma – planlama sürecinin değerlendirilmesi ve bu süreçte ortaya çıkan sorunların tespiti çalışmanın ikinci bölümünü oluşturmuştur. Çalışmanın sonuç bölümünde ise bu tespitler doğrultusunda ülkemizdeki koruma – planlama sürecine ilişkin genel çıkarsamalar yapılmıştır.

1. Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı Koruma – Planlama Süreci

Mersin kentinin kuruluşu 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihleniyor olsa da, 1960'lara kadar geçen süre kentin 'gelişme dönemi' olarak nitelendirilebilir (ERAYDIN, 2002, s. 15). 1961 senesinde modern limanın kurulması, tarımsal üretimde çeşitlilik ve verimliliğin artması, 1970'lerin başında Akdeniz Gübre Sanayi, ÇİMSA Çimento Sanayi, Anadolu Cam Sanayi gibi büyük sanayi sitelerinin kurulması, 1980'lerde ise Serbest Bölge'nin kurulması Mersin kentini Çukurova ve Orta Doğu bölgesinde bir odak haline getirmiştir. Artan ekonomik faaliyetler ve bunun beraberinde ortaya çıkan yeni iş olanakları kentin yoğun bir biçimde göç almasına ve nüfusta hızlı bir artışa neden olmuştur (ERAYDIN, 2002, s. 15-16). 1960 ile 1990 yılları arasında Mersin nüfusu, her on senede ikiye katlanarak, 68.485 kişiden 422.357 kişiye yükselmiştir (DİE, 2002). 1960 ve 1990 yılları arasındaki bu dönem ise kentin 'refah dönemi' olarak tanımlanabilir (ERAYDIN, 2002, s. 16).

Mersin'deki kentsel gelişmenin hızlandığı bu dönemin başlarında Mezitli, kentsel gelişme dinamiklerinden henüz etkilenmemiş kırsal bir yerleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Mezitli yerleşmesinin merkezi bugün Eski Mezitli olarak bilenen bölgede, Mersin-Silifke Asfaltı'nın, bugünkü ismi ile Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'nın, kuzeyinde yer almaktadır.

1970'li yıllarda Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanını da içeren bölge, bugünkü ismi ile Viranşehir Mahallesi, kırsal bir yerleşme düzeni sergilemektedir. Ağırlıklı olarak tarımsal faaliyetlerin gözlendiği bölgede tarla ve narenciye bahçelerinin içinde bir iki katlı evler bulunmaktadır. Alanın Mersin-Silifke Asfaltı'na bağlantısı Viranşehir Plaj Yolu ile sağlanırken, tarla yolları da iç parsellere bağlantı sağlamaktadır. Viranşehir Plaj Yolu'nun sonunda, antik liman çevresinde gününbirlik turizme hizmet veren plaj, motel, lokanta ve büfeler yer almaktadır (Şekil 4).

1968'de Mezitli'nin ilçe ilan edilmesi ile yerleşim merkezi Eski Mezitli bölgesinden güneye, Mersin-Silifke Asfaltı'na doğru kaymaya başlamıştır. Aynı dönemde Mersin'deki kentsel gelişme de batıya yönelmiştir. Bunun yanı sıra kıyı kesiminde ikinci konutların inşa edilmeye başlamasıyla çalışma alanı kentsel sisteme dahil olmaya başlamıştır. Bölgede bir imar planı olmaması nedeniyle ikinci konut inşaatları için gerekli olan mekansal düzenlemeler 6785/1605 sayılı İmar Yasası'nın 37 – 45. maddeleri uyarınca yapılan ifrazlarla sağlanmıştır. 1970'lerin sonunda başlayan ifraz uygulamaları ile çalışma alanının özellikle kuzeydoğu kısmında daha küçük parseller üretilmiş ve bu parseller üzerinde ikinci konut gelişimi başlamıştır. 1976 senesinde inşaat ruhsatı alan Doktorlar Sitesi ile başlayan ikinci konut gelişimi, 1985 senesine kadar geçen on yılda bölgedeki toplam 60 blok içeren 15 adet site, 23 adet tekil apartman inşasıyla devam etmiştir (Şekil 5). Bu bölgede yoğun ve hızlı bir şekilde başlayan ikinci konut gelişimi sit alanı çevresindeki öncül kentsel gelişme faaliyetleri olarak nitelendirilebileceği gibi, bölgedeki kentsel gelişmenin alt-yapısını hazırlayan ifraz uygulamaları ise öncül planlama çalışmaları olarak değerlendirilebilir (SARIKAYA LEVENT, 2008).

İkinci konut gelişiminin başladığı bu dönemde Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Alanı, GEEAYK² tarafından ilk kez 1978 yılında I. ve III. derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmiştir³. 1982

¹ Bu veri tabanı 2008 senesinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde tamamlanmış olan "Conservation of Archaeological Sites in Urban Areas in Turkey: Soli-Pompeiopolis as a Case Study" başlıklı doktora tezi için hazırlanmış olan bir veri tabanıdır. Çalışma alanındaki kentsel gelişmeye ilişkin özet bir değerlendirme 19-22 Kasım 2008 tarihinde Mersin'de düzenlenen Mersin Sempozyumu'nda sunulmuştur.

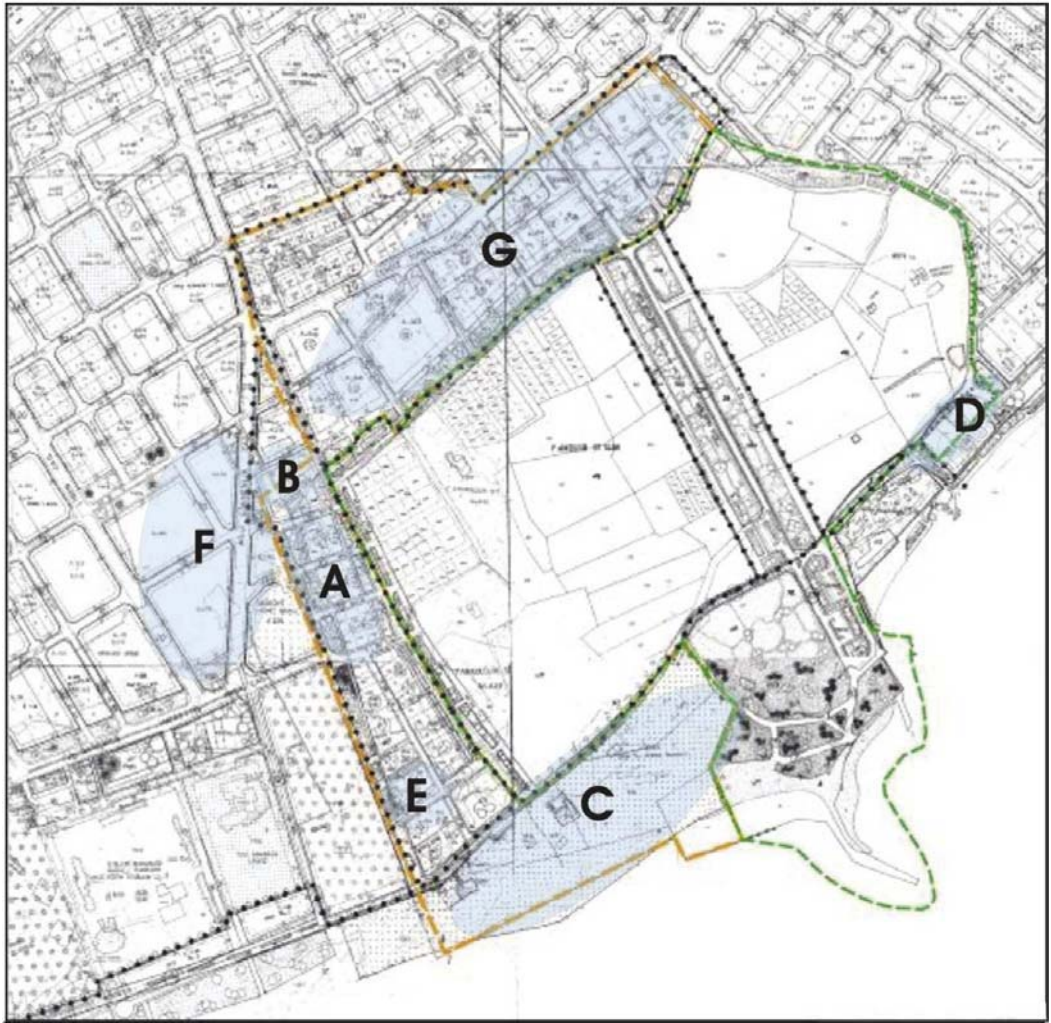
² GEEAYK: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

³ 14.10.1978 tarih ve A-1358 sayılı GEEAYK kararı

belirlemiş, en yüksek 5 kat olmak üzere III. derece ilave arkeolojik sit alanında yapı yapılmasına izin verilmiştir. I. derece arkeolojik sit alanı olarak belirlenen Milli Güvenlik Caddesi'nin devamı niteliğindeki 25 metrelik yolun güzergahı değiştirilmiştir, I. derece ilave arkeolojik sit alanı için bir öneride bulunulmamıştır.

1978 – 2008 yılları arasında alınmış olan koruma ve planlama kararları gelişmesini sürdüren çalışma

alanının mevcut durumda Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı çevresi yüksek katlı binalar ile çevrilmiş bir tarım alanı görünümündedir. III. derece arkeolojik sit alanı ve sit alanı dışında kalan bölge ise hızla yapılaşmaya devam etmektedir. Mezitli Belediyesi inşaat ruhsatı kayıtlarına göre 1990 – 2008 yılları arasında sit alanı dışında kalan bölgede toplam 374 yapı, sit alanı içerisinde ise 53 yapı inşa edilmiştir (Şekil 8).

A – 1993 / 1995 tarihli koruma amaçlı imar planı tadilat önerisi

B – 1995 tarihli koruma amaçlı imar planı tadilatı

C – 1992 – 1998 yılları arasında atık su arıtma tesisine ilişkin planlama çalışmaları ve koruma amaçlı imar planı tadilatı

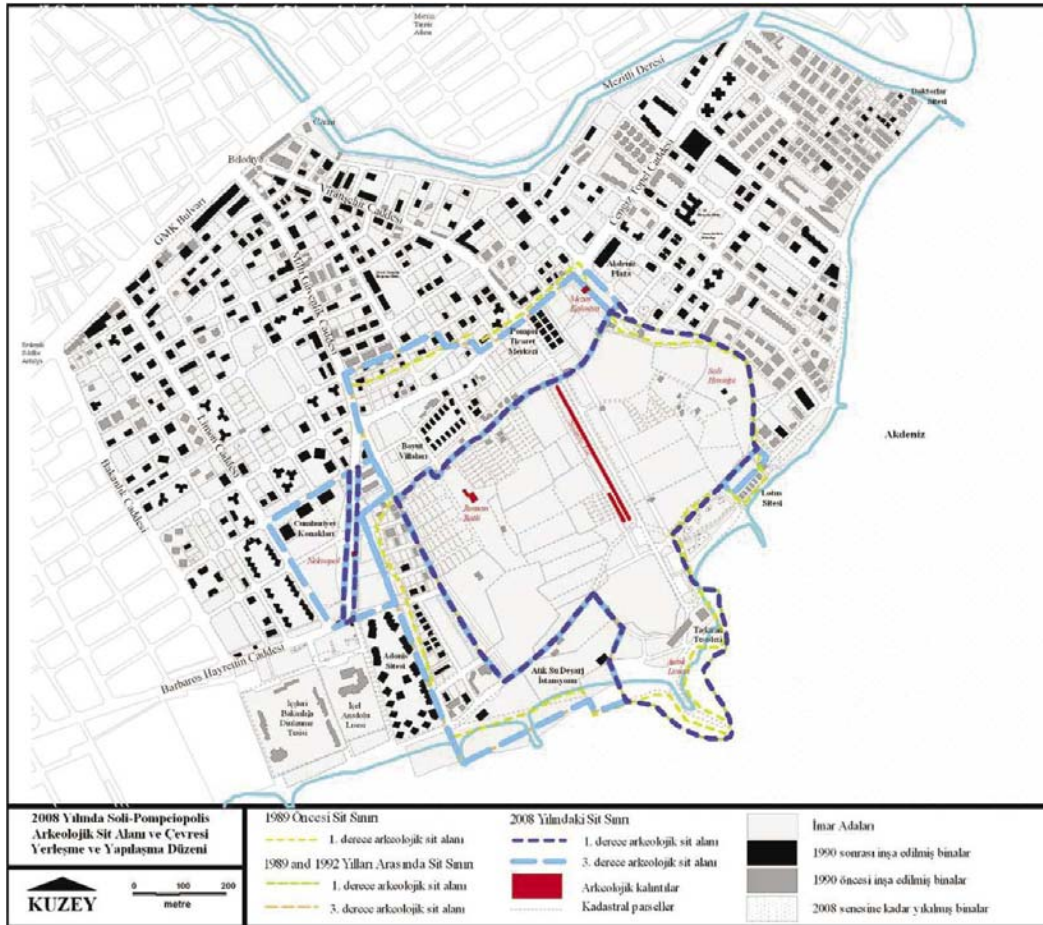
D – 1999 tarihli koruma amaçlı imar planı tadilatı ve sit derecesi değişikliği

E – 2003 tarihli koruma amaçlı imar planı tadilatı

F – 2004 yılında koruma alanının genişletilmesi ve 2006 tarihli ilave koruma amaçlı imar planı

G – 2006 yılında koruma alanının genişletilmesi ve 2007 tarihli koruma amaçlı imar planı yenilemesi

Şekil 7: Koruma amaçlı imar planında yapılan tadilat, yenileme ve ilavelerin şematik gösterimi

Şekil 8: 2008 yılında Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı ve çevresindeki yapılaşma düzeni (Kaynak: SARIKAYA LEVENT, 2009b, s.1048).

2. Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı Koruma-Planlama Sürecinin Değerlendirilmesi

Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı dahil olduğu kentsel sistem içerisinde hem konumu hem de barındırdığı tarihi ve kültürel zenginlik bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu önem öncelikli olarak içerdiği bilgi değerinden kaynaklanmaktadır. Antik liman, Kilikya bölgesindeki antik liman kentleri içerisinde çok önemlidir (Vann, 1992; Vann, 1994). Ayrıca, Soli Höyük, Hitit dönemine ait birçok önemli bilgiyi içermesi açısından önemlidir (Yağcı, 2003; Yağcı, 2004). Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanında sürdürülen kazılar bölge tarihinin aydınlatılması açısından önemlidir. İçerdiği bilgi değerinin yanı sıra Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanının bulunduğu kentsel sistem içerisinde önemli bir kullanım değeri vardır. Yoğun bir yerleşme düzenine sahip

olan Viranşehir Mahallesi ve çevresi için kıyıya açılan geniş rekreatif alan olma potansiyelinden ötürü dahil olduğu kentsel sisteme birçok olanak sunmaktadır. Ancak, koruma ve planlama çalışmalarının sürdürüldüğü bu otuz yıllık süreçte Mezitli İlçesi, 1980'lerde başlayan ikinci konut gelişimi ve ardından 1990'larda yeni yerleşim alanlarının açılmasıyla birlikte hızla kentsel sisteme dahil olurken, sınırları içinde bulunan Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı, her ne kadar kentsel yapı çevrenin ortasında kalsa da, aynı hızla kentsel sisteme ve kent yaşamının bir parçası olamamış, etrafı yüksek katlı binalarla çevrili tarım arazisi niteliğini devam ettirmiştir (Şekil 9).

Arkeolojik sit alanının kentsel yerleşme ile bütünleşememesi sonucunda hem modern yerleşme hem de antik kent çeşitli problemlerle karşı karşıya kalmıştır (SARIKAYA LEVENT,

Şekil 9: Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanının genel görüntüsü (Kaynak: Kişisel arşiv, 2008).

Şekil 10: Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanında tespit edilen problem alanları (Uydu görüntüsü GoogleEarth programından alınmıştır. Şekil üzerindeki harfler problem alanlarını, rakamlar ise aşağıda verilen fotoğrafların hangi alanları işaret ettiğini ifade etmektedir).

2008) (Şekil 10). Bu problemlerin temelinde koruma ve planlama sürecinin değişik aşamalarında tespit edilen çeşitli sorunlar yatmaktadır. Bu sorunlar dört grupta incelenebilir.

Sorun 1. Koruma – planlama kararlarına aykırı uygulamalar:

Arkeolojik alanlarda en sık rastlanan problemlerden birisi arkeolojik alanın korunması ya da planlamasına ilişkin kararlara aykırı uygulamaların yapılmasıdır. Bu uygulamaların başında kesin

inşaat yasağı olan koruma alanlarında ruhsatsız bina inşa etmek gelmektedir. Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı içerisinde son otuz yılda birçok ruhsatsız yapı inşa edilmiştir (Şekil 10 – A) (Şekil 11). Antik liman üzerine kurulmuş olan Taşkiran Tesisleri'ne ait 1970'lerde ve 1980'lerde ruhsatsız olarak inşa edilmiş iki bina antik limanın algılanmasını güçleştirmekte ve limanın yapısına doğudan zarar vermektedir. Diğer taraftan Soli Höyük üzerine inşa edilmiş Jandarma Karakolu ve ek binaları yeraltında

bulunan arkeolojik kalıntılara zarar vermiştir. Antik limanın batısında bulunan Mezitli Belediyesi lojmanları¹² ve gecekondu ile Sütunlu Yol'un batısında bulunan yapı yine inşaat ruhsatı alınmadan inşa edilen binalar arasındadır.

Ruhsatsız yapılaşmanın yanı sıra, arkeolojik sit alanı içerisinde izinsiz sürdürülen tarımsal faaliyetler de bulunmaktadır. Her ne kadar hem

ilke kararı hem de alana ilişkin koruma kararları kapsamında I. derece arkeolojik sit alanı içerisinde yeni ağaç dikimine izin verilmese de, Antik Liman üzerinde ve Soli Höyüğü'nün kuzeydoğusunda bazı parsellerde meyve ağaçlarının dikildiği görülmektedir (Şekil 10 – B) (Şekil 12).

Koruma – planlama kararlarına aykırı uygulamalar olarak değerlendirilebilecek bir diğer

Şekil 11: Ruhsatsız yapılar (Kaynak: Kişisel arşiv, 2008).

Şekil 12: İzinsiz ağaç ekimi yapılmış alanlar (Kaynak: Kişisel arşiv, 2008).

¹² 2010 yılı Ocak ayında yapılan alan gezisi sırasında antik limanın batı kısmında bulunan belediyeye ait eski lojman binalarının yıkılmış olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 13: Plan koşullarına aykırı inşa edilen ruhsatlı binalar (Kaynak: Kişisel arşiv, 2008).

sorun ise III. derece arkeolojik sit alanı içerisinde bazı yapıların plan hükümlerine aykırı bir şekilde inşa edilmesidir. 1992 tarihli 1/1.000 ölçekli koruma amaçlı imar planında belirtilen yapılaşma koşullarına göre arkeolojik sit alanı içerisinde inşa edilecek binaların en fazla iki katlı ve ayrık nizamda inşa edilebileceği ve çatı katının yapılamayacağı belirtilmiştir. Ancak III. derece arkeolojik sit alanı içerisinde koruma amaçlı imar planı ile belirlenen yapılaşma koşullarına uygun olmayan, buna rağmen ruhsatlı olarak inşa edilmiş ya da edilmekte olan yapılar bulunmaktadır (Şekil 13). Bu yapıların varlığı alandaki uygulamalarda karşılaşılan denetim eksikliğini göstermektedir.

Sorun 2. Uygulanmayan koruma – planlama kararları:

Koruma ve planlama sürecinde karşılaşılan en temel sorunlardan birisi de karar vericilerin, uygulayıcı ve denetleyici yetkili kişi ve kurumların alınan koruma ve planlama kararların

uygulanmasındaki yetersizlikleri ya da isteksizlikleridir. Yapılan çalışmada Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanına ilişkin, özellikle ilk tespit ve tescil kararlarının verildiği dönemde alınan koruma kararının birçoğunun uygulanmadığı tespit edilmiştir.

1982 senesinde GEEAYK tarafından alınan koruma kararında Sütunlu Yol'un hemen yanından geçen elektrik direklerinin Viranşehir Caddesi'nin diğer tarafına geçirilmesi gerektiği belirtilmesine rağmen, elektrik direkleri halen Sütunlu Yol'un yanından geçmekte, hatta en kuzeydeki sütun doğrudan elektrik telleri ile çevrilmiş durumdadır (Şekil 14).

Diğer uygulanmayan koruma ve planlama kararı ise 1/1.000 ölçekli koruma amaçlı imar planında belirtilen ve Sütunlu Yol ile Antik Liman ve çevresinin park olarak düzenlenerek, Viranşehir Caddesi'nin yayalaştırılması kararıdır (Şekil 10 – C). Koruma amaçlı imar planına ilişkin plan

Şekil 14: Sütunlu yol kenarından geçen elektrik direkleri (Kaynak: Kişisel arşiv, 2008).

Şekil 15: Sütunlu Yol'a paralel devam eden ve yayalaştırılma kararının halen uygulanmadığı Viranşehir Caddesi (Kaynak: Kişisel arşiv, 2008).

notunda belirtildiği üzere, çalışma alanındaki taşıt yolları düzenlene kadar Viranşehir Caddesi'nin taşıt yolu olarak kullanılabileceği, ancak uygulama imar planı ile tanımlanmış olan taşıt yollarının açılması ile bu yolun yayalaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Bu yaya yolu, Sütunlu Yol ve Antik Limanı içeren bir kentsel parkın içerisinden geçerek, kuzey kesimdeki yoğun yerleşme alanını kıyıya bağlayan bir yaya yolu olarak tasarlanmıştır. Bu öneri, Sütunlu Yolun antik dönemlerdeki fonksiyonunu da geri kazandıracak bir öneri olmasına ve bölgedeki diğer taşıt yolları açılmış olmasına rağmen Viranşehir Caddesi'nin yayalaştırma kararı uygulanmamıştır. Halen taşıt yolu olarak kullanılması arkeolojik eserlere egroz kirlenmesi ve titreşimden kaynaklanan doğrudan zarar verdiği gibi, arkeolojik eserlere erişimde de problemlere neden olmaktadır (Şekil 15).

Uygulanmayan koruma – planlama kararlarından bir diğeri de I. derece arkeolojik sit alanı içerisinde inşa edilmiş ve bir önceki sorun kümesinde bahsi geçen ruhsatsız yapıların yıkılması ve kaçak ekim alanlarındaki ağaçlandırmanın sona erdirilmesine ilişkin çeşitli tarihlerde alınmış koruma kurulu kararlarıdır. Alınan kararlara rağmen ruhsatsız yapıların halen alanda var olmaları ruhsatsız yapılaşmayı teşvik eder niteliktedir. Öyle ki, Sütunlu Yol'un hemen doğusunda 2000'lerde inşa edilen tek katlı yapıya elektrik ve su bile bağlanmıştır. Mersin Müzesi uzmanlarının itirazlarına rağmen

ruhsatsız yapı kentsel altyapı hizmetlerinden faydalanmaya devam etmekte, alınan koruma kararlarının uygulanmaması nedeniyle, bir bakıma bu yolla meşruiyet kazanmaktadır.

Sorun 3. Yetersiz koruma – planlama kararları:

Her ne kadar ilgili yönetmelik hükmü yüzey kalıntılarının yanı sıra arkeolojik katmanların tahminine yönelik araştırmaların yapılması gerektiğini vurguluyor olsa da, ülkemizde arkeolojik sit alanlarının tespit ve tescili çoğunlukla bilimsel yöntemlerle yürütülen arkeolojik yüzey araştırmalarına dayanmamakta, görünen kalıntıların tespitine yönelik bir saptama şeklinde yapılmaktadır (TUNA, 1994, s. 620).

Sit sınırı tespitine ilişkin sorun, Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı koruma – planlama süreçlerinde problem yaratan önemli eksikliklerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek arkeolojik alanın sınırlarının bilimsel yöntemlerle tespit edilmemiş olması nedeniyle, gerekse yeni yapılanma talepleri ve spekülasyon baskılarından kaynaklanan ölçütlerle arkeolojik sit alanı sınırı ve koruma derecesi devamlı bir değişime tabii tutulmuştur (Tablo 1). Sit sınırındaki değişiklikler bu bölgede mülk sahibi olan kişilerin, kendi mülkleri üzerindeki sit kararının bir gün değiştirilebileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak, kamulaştırma ya da takas işlemlerine yanaşmamalarına neden olmaktadır.

Tablo 1: Koruma kararlarına göre Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanındaki değişim

	I. derece arkeolojik sit alanı (m ²)	III. derece arkeolojik sit alanı (m ²)	I. ve III. derece arkeolojik sit alanı toplamı (m ²)
1982 tarihli GEEAYK Kararı	672.355,07	0,00	672.355,07
1985 tarihli TKTVYK Kararı	672.355,07	0,00	672.355,07
1989 tarihli Antalya KTVK Kurulu Kararı	432.064,86	240.290,21	672.355,07
1999 tarihli Adana KTVK Kurulu Kararı	428.600,81	243.754,26	672.355,07
2004 tarihli Adana KTVK Bölge Kurulu Kararı	435.752,86	295.093,24	730.846,10
2006 tarihli Adana KTVK Bölge Kurulu Kararı	436.448,36	298.030,50	734.478,86

Şekil 16: Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanına ilişkin yön ve bilgilendirme tabelaları (Kaynak: Kişisel arşiv, 2008).

Koruma ve planlama çalışmalarına bir diğer eksiklik ise Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanına ilişkin bilgilendirme tabelalarının yetersiz olmasıdır. Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanına ilişkin birisi Viranşehir Caddesinin Gazi Mustafa Kemal Bulvarı ile kesiştiği noktadaki yön tabelası, bir diğeri de alanın tarihi hakkında genel bilgi içeren bilgilendirme tabelası olmak üzere iki adet tabela bulunmaktadır (Şekil 16). Antik Liman, Soli Höyük, Roma Hamamı gibi diğer arkeolojik eserler hakkında yönlendirme ya da bilgilendirme tabelaları mevcut değildir. Bunun sonucunda çevrede yaşayan halk sadece Sütunlu Yol'u arkeolojik sit alanı olarak algılamakta; diğer arkeolojik kalıntıları çok az bilinmektedir (SARIKAYA LEVENT, 2008).

Sorun 4. Uygun olmayan ya da uygulaması problemli koruma – planlama kararları:

1986 tarihli uygulama imar planının önerdiği emsal uygulamasında kat sınırlaması olmaması, arkeolojik sit alanına komşu parsellerde çok yüksek katlı binaların inşa edilmesine olanak

sağlamış, bu yüksek binalar da arkeolojik eserlerin algılanmasında problem yaratmaktadır. Antik dönemlerde Sütunlu Yol denizden gelen gemiler tarafından ilk algılanan yapı kümelerinden birini oluştururken, günümüzde yüksek katlı yapılar arasında fark edilmemektedir (Şekil 17).

Antik limanın batısında önerilen ve daha sonra bir kısmı inşa edilmiş olan atık su arıtma tesisi ise arkeolojik sit alanının korunması ve kullanılması konularında birçok problemi beraberinde getirmiştir (Şekil 10 – D). Arıtma tesisinin varlığı yarattığı görsel ve fiziki kirlilik nedeniyle bu bölgedeki ekonomik ve turizm gelişimlerini engeller niteliktedir.

Diğer taraftan 2004 senesinde tescil edilen ilave arkeolojik sit alanı Milli Güvenlik Caddesi'nin devamlılığını etkilemiş ve ilave koruma amaçlı imar planında taşıt yolunun başlangıç ve bitişinin I. derece arkeolojik sit alanında önerilmiş olması çalışma alanına ilişkin önemli bir ulaşım kararının uygulanmasını güçleştirmiştir (Şekil 10 – E).

Şekil 17: Sütunlu Yol'un Antik Liman tarafından görünümü (Kaynak: Kişisel arşiv, 2008).

Şekil 18: I. derece arkeolojik sit alanı içerisinde devam eden tarım faaliyetleri ve seralar (Kaynak: Kişisel arşiv, 2008).

Ulaşım ile ilgili alınan ve uygulanması problem yaratabilecek bir diğer karar ise 1986 tarihli 1/1.000 ölçekli koruma amaçlı imar planında Antik Liman'ın sınırını takip ederek bir yay çizen taşıt yolunun güzergahının değiştirilerek kum ile dolmuş olan liman haznesinden geçirilmesi kararıdır (Şekil 10 – F). Henüz uygulanmamış olan bu kararın uygulanması durumunda antik limanın bütünlüğü bozulacaktır.

Ayrıca, I. derece arkeolojik sit alanı içerisinde sürdürülmekte olan mevsimsel tarım faaliyetlerinde seraların kullanımı Koruma Kurulunun izni ile devam ediyor olmasına rağmen, bu seralar arkeolojik kalıntıların, özellikle Sütunlu Yol'un algılanmasında sorunlara yol açmaktadır (Şekil 18).

3. Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı Koruma – Planlama Sürecinden Çıkarımlar

Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı koruma – planlama süreçlerinde karşılaşılan sorunlardan

kentsel yerleşme içerisinde ya da çevresinde kalan arkeolojik alanların planlamasına ilişkin aşağıda genel hatları ile ele alınan çıkarımlar yapılabilir.

Koruma – Planlama Çalışmaları Arasında Eşgüdüm İhtiyacı

1983'te yürürlüğe giren 2863 sayılı Koruma Yasası ile koruma imar planları arkeolojik sit alanlarındaki kentsel gelişme baskısını azaltma konusunda önemli bir araç olarak sunulmuştur. Mevzuattaki tanımlamaya göre koruma imar planı süreci şu şekilde işlemektedir (Şekil 19): Ülkemizdeki mevcut yasal ve örgütsel sisteme göre arkeolojik sit alanlarına ilişkin tespit ve tescil kararları KTVK Bölge Kurulları tarafından verilmektedir. KTVK Yüksek Kurulu'nun 685 sayılı İlke Kararı'na göre arkeolojik sit alanları üç derecede tescil edilmekte ve koruma derecesine göre arkeolojik sit alanında ne türden uygulamaları yapılabileceği ya da yapılamayacağı belirlenmektedir. 2863/5226 sayılı yasanın 17. maddesine göre tescil edilen arkeolojik sit alanı

PLANLAMA
2009/3-4

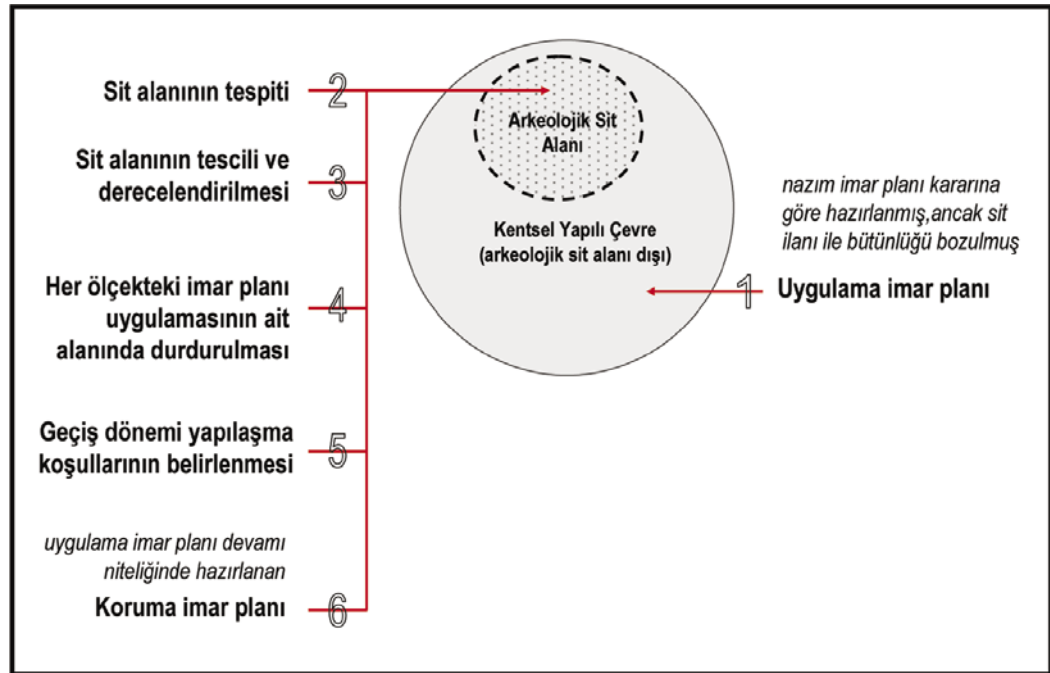
içerisinde her türlü ve her ölçekteki imar planı uygulaması durdurulmaktadır. Yerel yönetimler tarafından hazırlanan koruma amaçlı imar planı ilgili KTVK Bölge Kurulu tarafından onaylanıp yürürlüğe girene kadar arkeolojik sit alanı sınırları içerisinde 658 sayılı İlke Kararı doğrultusunda KTVK Bölge Kurulu tarafından belirlenen ‘geçiş dönemi yapılaşma koşulları’ geçerli olmaktadır. Geçiş dönemi yapılaşma koşullarının uygulaması alana ilişkin koruma amaçlı imar planının yapılması ile son bulmaktadır.

Her ne kadar ilgili mevzuatta sit alanlarında yapılan koruma amaçlı imar planlarının nazım ve uygulama imar planları ile bütünleşmesi gerekliliği belirtilse de bu bütünleşmenin nasıl sağlanacağına ilişkin araçlar ve yöntemler tanımlanmamıştır (SARIKAYA LEVENT, 2009, s. 66). Arkeolojik sit alanı tespit, tescil ve planlamasına ilişkin süreçler farklı açılardan teorik ve uygulamalı çalışmalarda da eleştirilmektedir (TUNA, 1998; TUNA, 2004; BADEMLİ, 2005; MADRAN ve ŞAHİN GÜÇHAN, 2005; PARLAK, 2007; TAPAN, 2007). Soli-Pompeiopolis Arkeolojik alanına ilişkin inceleme de göstermiştir ki koruma ve planlama kararları arasında uygulamada bir eşgüdümün ve ortaklaşmanın olmaması, kentsel çevrenin arkeolojik sit alanı üzerinde baskı

yaratmasının en temel nedenlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Koruma amaçlı imar planlarının sadece sit alanı içerisinde işletilmesi ve üst ölçekli nazım imar planları ve sit alanı dışındaki bölge için hazırlanan uygulama imar planları ile bağlantısının kurulmaması sonucunda kentsel gelişmenin arkeolojik sit alanları üzerindeki olumsuz etkileri tam anlamıyla ortadan kaldırılamamaktadır. Arkeolojik sit alanı kentsel gelişme önünde bir engel gibi görülmekte, alınan planlama kararları koruma alanını yok sayılmakta ve koruma kararları yetersiz kalabilmektedir. Bütün bunların sonucunda kentsel yerleşmeler içerisinde kalan arkeolojik sit alanları tahrip edilmekte ve dahil olduğu yerleşme sisteminden dışlanarak izole edilmektedir. Kentsel sisteme dahil olamayan arkeolojik sit alanı ve alanın bütünlüğü doğrudan ya da dolaylı olarak zarar görmektedir.

Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı koruma – planlama sürecine ilişkin en temel çıkarsama yapılacak olan koruma amaçlı imar planları ile mevcut ya da yapılacak olan uygulama imar planlarının üst ölçekli planlardan başlamak üzere bir arada ele alınması gerekliliğidir. Her ne kadar bu konuya mevzuatta değiniliyor olsa da uygulamada bu bütünleşme tam işletilememektedir.

Şekil 19: Arkeolojik sit alanı tespit, tescil ve planlama süreci

Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı koruma ve planlama sürecinden de izlenebileceği gibi ikili planlama süreci birbirine komşu iki alanının aslında hiç ilişkisi yokmuş gibi algılanması problemini ortaya çıkartmaktadır. Sit alanı içerisinde sit sınırının hemen dışı ile ilişki kurmayan bir koruma ve planlama süreci işletilirken, sit alanının hemen dışındaki kentsel yerleşmede imar planı ya da ilgili mevzuat doğrultusunda, sit alanı “boş” alan olarak işaretlenmekte ve plan kararları sit alanı gözetilmeden verilmeye devam etmektedir.

Sit ve sit dışı alanlar arasında geçiş bölgesi tanımlanmamış olması nedeniyle III. derece sit alanı bir geçiş bölgesi olarak görülerek düşük imar haklarının verildiği, kendi içine kapalı bir kent parçası gibi planlanmaktadır. Bu durumda da ne çevrelediği I. derece sit alanı ile ilişki kurabilmekte, ne de çevrelediği sit dışı alan ile bütünleşebilmektedir. Bunun sonucunda koruma amaçlı imar planı korumadan çok çevresinde geçerli olan imar uygulamalarının devamını sit alanı içerisinde mümkün olduğunca sürdürmeye çalışan bir plan türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Koruma amaçlı imar planı ve uygulama imar planı arasında ‘planlama geçiş bölgesi’ nin tanımlanması, kentsel sistemi etkileyecek ana plan kararlarının tanımlanacak olan geçiş bölgesi içerisinde verilmemesi, ileride ortaya çıkabilecek problemlerin önlenmesinde yardımcı olacaktır.

Sit Alanı Tespitinin Bilimsel Çalışmalara Dayanması

Her ne kadar ilgili yönetmelik hükmü yüzey kalıntılarının yanı sıra arkeolojik katmanların tahminine yönelik araştırmaların yapılması gereğini vurguluyor olsa da, ülkemizde arkeolojik sit alanlarının tespit ve tescilleri çoğunlukla bilimsel yöntemli arkeolojik yüzey araştırmalarına dayanmamakta, çoğu kez görünen kalıntıların tespitine yönelik bir saptama ile sınırlı kalmaktadır (TUNA, 1994, s. 620).

Sit sınırı tespitine ilişkin sorun, Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı koruma ve planlama süreçlerinde problem yaratan önemli eksikliklerden birisi olarak karşımıza çıkmıştır. Gerek arkeolojik alanın sınırlarının bilimsel yöntemlerle tespit edilmemiş olması nedeniyle, gerekse yeni yapılanma talepleri ve spekülasyon baskılarından

kaynaklanan ölçütlerle arkeolojik sit alanı sınırı ve koruma derecesi devamlı bir değişime tabii tutulmuştur. Özellikle ilk tespit çalışmalarının bilimsel yöntemler yerine yüzey araştırmasına dayanmış olması Soli-Pompeiopolis antik kenti etrafında bulunan nekropol alanlarının zarar görmesine ve antik kentin bütünlüğünün bozulmasına neden olmuştur. Diğer yandan tespit çalışmalarının yetersizliği çalışma alanına ilişkin temel plan kararlarını da etkilemiş, nekropol alanının tespiti çalışma alanındaki ana ulaşım bağlantılarını aksatarak iki ana arterin birbiri ile bağlanmasına engel teşkil etmiştir.

Sit sınırı tespitine ilişkin problemin temelinde yetişmiş uzman eksikliği ve parasal kaynak yetersizliği neden gösterilse de asıl problem bu konuda politikaların geliştirilmesidir. Arkeolojik veri tabanlarının ve envanter listelerinin hızlı bir şekilde hazırlanması ve kentsel gelişin stratejilerinin bu veri tabanına dayanarak verilmesi gereklidir.

Arkeolojik Alanlara Kullanım Tayin Edilmesi

Mevcut sistemde özellikle I. derece arkeolojik sit alanları tespit ve tescil edildikten sonra hem imar planlarında hem de koruma amaçlı imar planlarında ‘boş alan’ olarak belirtilmekte, alan yok sayılmaktadır. Bunun sonucunda arkeolojik sit alanı, çevresini saran kentsel yerleşmenin parçası olamamaktadır. Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanında da görüldüğü gibi, arkeolojik sit alanı güvenlik ve bakım problemleri olan ve kentsel sistem ile uyumlu olmayan kullanımlara terk edilmiş atıl bir alan haline gelmektedir. Oysa mevcutta tarım alanı olarak kullanılıyor olsa da, yapılacak olan düzenlemeler ve kazı çalışmaları sonucunda Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı hem konumu, hem de barındırdığı tarihi ve kültürel zenginlik bakımından Mezitli İlçesi ve Mersin kentine birçok olanak sunacak potansiyele sahiptir.

Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı koruma ve planlama sürecinden yapılacak çıkarsamalardan bir diğeri de arkeolojik alanlara içinde bulundukları kentsel sisteme dahil olmalarına olanak sağlayacak kullanımların tayin edilmesi ve bu kullanıma uygun düzenlemelerin hayata geçirilmesidir.

Arkeolojik sit alanlarında koruma – kullanma dengesini sağlayarak arkeolojik alana kentsel sistem içerisinde bir kullanım tayin edilmesi gerek arkeolojik alanın korunmasında, gerekse dahil olduğu kentsel sistemin ve yapılı çevrede yaşam kalitesini arttıracak olması nedeniyle önemlidir. Arkeolojik sit alanlarına hazırlanacak koruma amaçlı imar planlarında uygun fonksiyonların önerilmesi ve bu fonksiyonlar doğrultusunda gerekli düzenlemelerin yapılması arkeolojik sit alanının hem kentsel sistem, hem de çevrede yaşayan halk ile bütünleşmesini sağlayarak kentsel yerleşmenin arkeolojik sit alanı üzerindeki baskısını azaltacaktır.

Denetim Mekanizmalarının İşletilmesi:

Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı koruma ve planlama sürecinden yapılacak bir diğer önemli çıkarsama ise alınan koruma ve planlama kararlarına ilişkin denetimlerin etkinliği konusundadır. Uygulanması sırasında ve uygulama sonrası denetiminin etkin bir biçimde sürdürülmesi ruhsatsız yapılaşmayı ve plana uygun olmayan kullanımların sürdürülmesini önleyecektir. Alınan kararların uygulanmasındaki kararlılık ise halkın uygulayıcılara ve alınan kararların geçerliliğine ve doğruluğuna olan güveni pekiştirecektir.

Kaynakça

Avrupa Konseyi (1992) Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi (Değiştirilmiş Şekli), 16 Ocak 1992, Valetta, [http://www.avrupakonseyi.org.tr/antlasma/aas_143.htm], erişim 03 Şubat, 2010.

Bademli, R. (2005) Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Beaufort, E. A. (1862) Egyptian Sepulchres and Syrian Shrines Including Some Stay in the Lebanon, at Palmyra, and in Western Turkey, Volume II, Second Edition, Longman, Green, Longman and Roberts, London, [http://books.google.com/books?id=OMEYAAAAYAAJ], erişim 03 Şubat, 2010.

Borgia, E. (2003) Archaeology in Cilicia in the Ancient Travellers' Notes, OLBA VII – Özel Yayın, Mersin Üniversitesi Kilikya Arkeolojisi Araştırma Merkezi, s: 41-78.

Davis, E. J. (1879) Life in Asiatic Turkey, Published by E. Stanford, London.

Demas, M. (2002) Planning for Conservation and Management of Archaeological Sites: A Value-Based Approach, Teutonice, J. M. ve Palumbo, G. (der.) Management Planning for Archaeological Sites içinde, The Getty Conservation Institute, Los Angeles, s: 27-50.

DİE (2002) 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri - İçel, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.

Eraydın, A. (2002) A Gateway Region that Looks for New Opportunities in Economic Development: The Assets and Problems of the Region and the City of Mersin, 31st Annual IUFA Conference: The Problems of Urban Growth: Preserving while Developing, Haziran 9-15 2001, Mersin.

Erten, E. (2002) 19th Century Travellers and Soli-Pompeiopolis, Mersin, the Mediterranean, and Modernity Colloquium, Nisan 18-20 2002, Mersin.

GÖK, T. (1980) Kent Planlama ile İlgili Yasal Kurallardan Seçmeler, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

ICOMOS (1990) Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage, [http://www.international.icomos.org/e_archae.htm], erişim 03 Şubat, 2010.

Kejanlı, D. T., vd. (2007) Türkiye’de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 19, s: 179-196.

Madran, E. (2000) Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. Yılında Kültürel Varlıkların Korunması, Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılında Bilim ‘Bilanço 1923 – 1998’ Ulusal Toplantısı, TÜBA, Ankara.

Madran, E. ve Şahin Güçhan, N. (2005) 14.7.2004’de TBMM’nce Kabul Edilen 5226 Sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”la İlgili Olarak ODTÜ Mimarlık Fakültesi Görüşü, Şahin Güçhan, N. ve Kayasü, S. (der.) Doğal ve Yapılı Çevrenin Dönüşümüne İlişkin Yasal Düzenlemeler: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Görüşleri içinde, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara, s: 57-78.

Parlak, D. (2007) Şehrin Hukuku: Çevre ve Kültür Değerlerinin Korunmasında Bir Karşı Saldırı Aracı Olarak Hukuk, Kanat Kitap, İstanbul.

Pearson, M. ve Sullivan, S. (1995) Looking after Heritage Places: The Basics of Heritage Planning for Managers, Landowners and Administrators, Melbourne University Press, Melbourne.

Sarıkaya Levent, Y. (2008) Conservation of Archaeological Sites in Urban Areas in Turkey: Soli-Pompeiopolis as a Case Study, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Sarıkaya Levent, Y. (2009) Tarihi Çevre Koruma Mevzuatına Genel Bir Bakış, Dosya 14.1, Haziran 2009, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s: 62-68.

Sarıkaya Levent, Y. (2009b) Soli-Pompeiopolis Arkeolojik Sit Alanı ve çevresindeki Koruma - Planlama Süreçlerinin Değerlendirilmesi, ÖZDEMİR, Y. (der.) Mersin Sempozyumu 19-22 Kasım 2008 Bildiriler Cilt 1, Güven Ofset, Mersin, s. 1042-1054.

Tapan, M. (2007) Sorular ve Cevaplarla Koruma, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, İstanbul.

Tuna, N. (1994) Koruma Planlamasında Arkeolojik Alanların Saptanması ve Belgelenmesi, Tekeli, İ. (der.) Kent, Planlama, Politika, Sanat 2 içerisinde, s. 619-636.

Tuna, N. (1998) Çevresel Etki Değerlendirme Çalışmalarında Arkeolojik Kültür Mirasının Korunması, Arkeoloji ve Sanat, Sayı: 85, s: 39-48.

Tuna, N. (2004) Sustainability in Cultural Heritage Management, Setting Strategies of Cultural Heritage Preservation with Modern Development, European Union Mosaic Programme: Mersin Region Steeped in Ancient History and Culture, Mersin.

Vann, R. L. (1992) A Survey of Classical Harbors in Cilicia (Turkey), 93rd Annual Meeting of the Archaeological Institute of America Source, American Journal of Archaeology, Sayı: 96:2, s: 337.

Vann, R. L. (1994) Street and Harbor: The Urban Axis of Soli-Pompeiopolis (Rough Cilicia), 94th Annual Meeting of the Archaeological Institute of America Source, American Journal of Archaeology, Sayı: 97:2, s: 341-342.

Yağcı, R. (2003) Soli-Pompeiopolis 2002, ANMED - Excavation Reports, Sayı: 2003-1, s: 34-37.

Yağcı, R. (2004) Soli/Pompeiopolis Antik Liman Kenti Kazıları 2003, ANMED - Excavation Reports, Sayı: 2004-2, s: 55-57.